

A Wosinsky Mór Megyei Múzeum régészeti kutatásai 2021-ben

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: K. NÉMETH ANDRÁS

MEGELŐZŐ FELTÁRÁSOK

A Paks II. Atomerőmű beruházást kísérő infrastrukturális fejlesztés részeként épülő új Duna-hídhoz kapcsolódó utak kivitelezését kísérő régészeti feladatellátás a Wosinsky Mór Megyei Múzeum részéről 2020 tavaszán kezdődött.

Az említett projektre készülő Előzetes régészeti dokumentációhoz (ERD) szükséges próbafeltárást az örökségvédelmi munkákat koordináló Várkapitányság NZrt.-vel való szerződéskötés után az első Covid-hullámbeli korlátozó intézkedések közepette végeztük 2020 májusában. Ennek keretében 13 km hosszan 93 szondaárokkel kutattuk meg a tervezett út nyomvonalát. Az eredmények felhasználásával készült ERD végül nyolc lelőhelyen, mintegy 130.000 m²-en javasolt teljes felületű megelőző feltárást. Mindezek tudatában és saját kapacitás hiányában a régészeti bontómunkára, valamint a geodéziára és a térinformatikára már jó előre elindítottuk a közbeszerzési eljárást, amelynek eredményeként a feltárást az Ásatárs Kft., a Meridián Mérnöki Iroda Kft., valamint a Salisbury Kft. vett részt, akiknek a segítő munkáját ezúton is köszönjük. Az időbeli eltolásokkal 2020 szeptembere és 2021 júniusa között folyó ásásokról az alábbi rövid beszámolókat tesszük közzé.

Dunaszentgyörgy, Döggút (KÖH 48578) B, LT, Ró, Á

A Dunaszentgyörgytől délre lévő, nagyméretű, több korszakú lelőhelyet a 6-os főút két oldalán közel fél kilométer hosszan érintő nyomvonalon mintegy 18.700 m²-en zajlott az 500-nál is több objektumot napvilágra hozó megelőző feltárást. A jelenségek nagyobb sűrűsége a megkutatott terület keleti harmadában, a valamikori széles dunai ártér partján volt megfigyelhető.

A feltárt lelőhelyrész legkorábbi fázisa a késő bronzkorra datálható. Néhány nagyobb gödörben jelentősebb számban kerültek elő felhúzott fülű korsók, rátétdíszes, turbántekercses tálak és tárolóedények töredékei. Ezen objektumok, illetve két, részben a humuszban lévő paticsos omladék alapján a terület keleti felében egy nagyobb telep lehetett a kései bronzkor időszakában.

A késő vaskort szintén a feltárást keleti szélén lévő kelta gödörházak képviselik, továbbá két, nyugatabbra talált temetkezés: egy vas övláncot is rejtő urnasír, illetve egy szántás által erősen megbolygatott korongos díszű bronztorques segítségével datálható csontvázas sír.

A feltárt terület szinte egészén, de főként a középső részén jelentkeztek a római korhoz köthető objektumok. Egy többfázisú ház, amelyben a korábbi kemencét császárkori kerámiával, a későbbit

pedig tegula- és imbrextöredékekkel rakták ki. Továbbá egy kút, egy nagyobb, tegulával készült platnijú sütőkemence, több változatos méretű árok részlet mellett egy közel 50 síros, részben kirabolt birituális temető részlet került elő. Ezekből a sírokból egy üvegpohár, több edény, korsó,

1. kép. Arany ékszer kapcsolórésze hamvasztásos római kori sírból, Dunaszentgyörgy, Döggút (Fotó: WMMM)

tál, illetve a datálást segítő pénzeken túl bronz- és aranyékszerek (1. kép) is előkerültek. A temetőt főként a 3–4. században használta a közeli római kori telep lakossága.

A megelőző feltárással érintett nyomvonal nyugati negyedében egy Árpád-kori, 13–14. századi kerámia-töredékekkel datálható teleprészlet került elő, ahol hét kisebb méretű gödörházat bontottunk ki, amelyek mindegyikében volt kőből és másodlagosan felhasznált tegulából épített kemence. Több egymásra merőlegesen futó kerítőárkot bontottunk ki. Min-

den bizonnyal ehhez a telephez tartoznak azok a sekélyebb árkok is, amelyek a házakkal és egymással is rendszerbe kapcsolhatóak. Két objektum egy II. világháborús magyar lőállás részének bizonyult. Egyikükben egy fel nem robbant 82 mm-es aknavető repeszgránátot találtunk, amit az ilyenkor szokásos protokoll követése után a tűzszerészek elszállítottak.

Berta Norbert – Czövek Attila – Dávid Áron

Dunaszentgyörgy, Malom-út (KÖH 93059) Hu, N, Ú

A terület régészeti mentesítését a Kalocsa és Paks térségében tervezett új Duna-híd és az ahhoz kapcsolódó közlekedési infrastruktúra fejlesztése tette szükségessé. A lelőhely a településtől kb. 1 km-re keletre, a Duna felé tartó széles földút (Malom út) két oldalán, az egykori ártérben, a Solymos-ér nyugati oldalán futó dombvonulaton terül el. A mezőgazdasági művelés alatt álló területen a kötött, sötétbarna humusz és a barna szubhumusz alatt változó mélységben, 50–80 cm mélyen értük el a sárga löszös, laza, helyenként homokkal kevert altalajt.

2. kép. Dunaszentgyörgy, Malom-út. Kora népvándorláskori körárkos temetkezésből előkerült üvegpohár (Fotó: Salisbury Kft.)

A kutatás 2020 októberében-novemberében a lelőhely déli részén, a Czövek Attila vezette 2020 tavaszi próbafeltárás során megnyitott és feltárt szondák eredményei alapján kijelölt területen folyt. A lehumusztolt 10.154 m²-en 90 kora népvándorlás kori jelenséget, egy hun kori temető részlet sírjait és körárkait tudtuk feltárni egy újkori árokrendszer mellett. A többnyire koporsós sírok egy kivételtől eltekintve bolygatás áldozatává váltak, azonban ennek ellenére is jelentős leletanyaggal szolgáltak. Általánosan elmondható, hogy a férfi sírok markáns militáns jelleget mutatnak, a próbafeltárással együtt összesen feltárt 35 sírban egy kard, három pajzsdudor, illetve hat lándzsahegy került elő. Ezek közül is

kiemelendő a 46/28 temetkezés, amelyben mind a három lelettípusból helyeztek az elhunyt mellé, egyéb mellékletei között szerepelt egy, a koponya mellé helyezett épen maradt zöld színű, szűkülő oldalfalú üvegpohár (2. kép). A női temetkezések közül kiemelkedik a 49/31 sír, amelyben a bolygatás ellenére is meg lehetett figyelni egy bronztükröt és a hozzá korrodált szervesanyag-maradványokat a koponya mellett, egy másodlagos helyzetbe került arany hajkarika párt, valamint a ruházatára varrt gyöngyöket. 2021 februárjában-márciusában megtörtént a lelőhelyen keresztülhaladó mezőgazdasági út humuszoslása, illetve a jelentkezett árokszakaszok feltárása is. Összességében megállapítható, hogy a temetőrészlet nyugati, keleti és déli irányban egyaránt lezártnak tekinthető, észak felé a szántó föld alatt azonban további bizonytalan számú sír lehet még.

Munkatársak: Dávid Áron, Farkas Zoltán régészek, Nagy Márton, Tóbis Ede Mihály régésztechnikusok.

Berta Norbert – Ódor János Gábor

Dunaszentgyörgy, Országút-dűlő 3. lelőhely (KÖH 96885) A, Ú

A lelőhely Dunaszentgyörgy közigazgatási határának délnyugati szélén, a település Dél-Mezőföld kistájhoz tartozó részén, az északnyugat-délkeleti irány által erőteljesen meghatározott deflációs és akkumulációs tevékenység révén a löszből létrehozott mikromorfológiai formák közül egy szélesebb szélbarázda területén, az Országút-dűlőben található. 2020. május 11. és június 5. között a Kalocsa-Paks térségében építendő új Duna-híd és kapcsolódó úthálózat beruházáshoz kötődő próbafeltárás során négy kutatóárokkal kutatta meg a lelőhelyet Czövek Attila (WMMM) régész. A lelőhely korábban nem volt ismert, kiterjedését akkor nem tudták lehatárolni a vegetáció miatt. A próbafeltárás során 730 m² terület lett megnyitva. Akkor kilenc objektum (18 Snr) került elő, melyek feltételezhetően bronzkori (?) településhez tartozhattak – a gyér leletanyag hiányában ez nehezen volt megállapítható.

Az „512. sz. (Kalocsa-M6) főút megvalósítása új Duna-híddal (K512.04)” nevű projekt kapcsán megelőző feltárásra került sor a lelőhelyen. A munkát a Wosinsky Mór Megyei Múzeum alvállalkozójaként az Ásatárs Kft. végezte el 2020. szeptember 29. és 2021. március 26 között.

A megelőző feltárás során 11.182 m² került feltárásra, ebből 11.090 m² volt régészetiileg pozitív. A feltárás mintegy 330 méter hosszan érintette a lelőhelyet. Eredetileg 300 méter hosszú volt a feltárással érintett szakasz, azonban keleti irányba 30 méteres hosszabbítást kértünk, mert nem értük el a lelőhely határát. A feltárandó terület nyugati harmadánál egy keskeny dűlőút halad, melyet 2021 tavaszán kutattunk meg.

A humuszoslási mélység változó, a dűlőúttól közvetlenül nyugatra és keletre szinte a termőréteg alatt, 30–35 cm mélyen kirajzolódtak az egykori beásások foltjai, azonban a nyugati szelvényeszlénel, illetve a 3. szondától keletre 100–120 cm mélységben jelentkezett az altalaj. Az átlagos humuszoslási mélység 70–80 cm volt.

Összesen 209 stratigráfiai jelenség került elő (kiosztott számok: s18–222). A 209 jelenség közül 41 avar kori, kilenc kora újkori, 159 pedig korhatározó leletanyag hiányában valószínűleg avar kori. Ezen jelenségek betöltése egyértelműen arra utalt, hogy régészeti korúak. Összesen 89 cölöphely, 81 gödör, 30 árok, négy sír, három kemence, egy épület és egy geológiai jelenség került elő.

Az avar telepjelenségek a feltárási terület teljes felületén előkerültek. Többségük változó szélességű és mélységű árokrendszer volt, melyek egymásba csatlakozva, egymáshoz kapcsolódva helyezkedtek el. Az árkok többsége területhatároló, vízelvezető funkcióval, mások valószínűleg települést határoló szereppel bírtak. A legjelentősebb árkok között a S-18 és a S-68 említhető meg, melyek majd 60–70 méter hosszan estek a nyomvonalba.

A feltárási terület keleti részén került elő az a kb. 100 méter hosszan, nyugat-keleti irányba követhető cölöprendszer, mely két, egymással párhuzamos sorból állt. A cölöphelyek mérete esetenként a 100–130 cm átmérőt is meghaladta. Funkciójuk és koruk kérdéses, de biztosan régészeti

3. kép. Dunaszentgyörgy, Országút-dűlő 3. lelőhely.
Avar kori sír (Fotó: Ásatárs Kft.)

nek meghatározott jelenségek a megelőző feltáráskor nem kerültek elő. Viszont egy, legalább 330 méter hosszan követhető késő avar település részletét, négy temetkezést (3. kép) és kora újkori beásások nyomait tártuk fel. A lelőhely nyugati és keleti irányba sem ért véget, de a megelőző feltárás során nem volt lehetőségünk további bővítésre, hogy a lelőhelyet lehatároljuk.

Az ásatás munkatársai: Barta Gábor, Kurucz Máté, György Ferenc, Zágórhidi Czigány Bertalan és Gönczi Zoltán régész technikusok. A szakmai és a kézi munkát az Ásatárs. Kft látta el, a geodéziai és térinformatikai munkát a Meridián Mérnöki Kft. végezte.

Gallina Zsolt – Gulyás Gyöngyi – Czövek Attila

Dunaszentgyörgy, Református templom (KÖH 23825) Á, Kö, Kú

A lelőhelyen több mint 14 hektáros felületen 187 objektumot tártunk fel. Az objektumok túlnyomó többsége különböző méretű és alakú gödör, szám szerint 193 db. Ezekon kívül 40 cölöplyukat tártunk fel (amiből 24 db a később részletesen bemutatandó fahíd elkorhadttartó cölöpjeit jelzi), valamint tíz kisebb-nagyobb árkot.

A szondázás, illetve a megelőző feltárás során elkülönített 219 objektum több mint fele, 124 db nem tartalmazott leletanyagot, további 29 objektumban nem volt kormeghatározásra alkalmas lelet (csak többnyire állatcsont vagy kő). Négy jelenség a bennük talált leletanyag alapján modern korinak bizonyult, ezeket nem bontottuk ki teljesen.

Korhatározó leletanyagot csak 62 objektumban találtunk. A meghatározható korú jelenségek korok szerinti megoszlása a következő: késő vaskori egy, Árpád-kori 11, késő középkori egy, közép-

korúak voltak. Ugyancsak e keleti területen került elő egy félig földbe mélyített, lekerekített sarkú négyyszögletes alaprajzú épület, melynek az északnyugati széléhez egy kemencét építettek. További két külső kemence is előkerült, melyek közül az egyik platniját egyszer meg is újították, a tapasztások alá pedig edénytöredékeket helyeztek. A harmadik kemence tapasztása alatt főként állatcsontok voltak. Vélhetően avar koriak voltak.

A telepobjektumokban általában nagyon csekély számú leletanyagot leltünk. Viszonylag nagyobb mennyiségű lelet a külső kemencékből és azok tapasztásai alól jöttek elő. A többségében kézzel formált kerámiák között fazékhoz és sütőharanghoz tartozó darabok említhetők meg. Több fazéktöredék külső oldalán fésűvel bekarcolt hullámvonalalköteg-díszítés látható. A leletanyag késő avar, jórészt 8. századi településre utal.

Négy nyugat-keleti tájolású temetkezés is felszínre jött, melyeket a szubhumusz alsó részébe mélyítették, így feltűnik alig látszódnak. A melléklet nélküli, háton fekvő, nyújtott testhelyzetű vázakat tartalmazó sírgödrök kb. 50 méter hosszú területen helyezkedtek el, egy keskeny árok keleti oldalánál.

A kora újkori jelenségek a dűlőúttól közvetlenül nyugatra feküdtek, többségükben amorfi alakú, egyenetlen aljú beásások voltak.

A lelőhelyen a próbafeltárás során bronzkori-

kori három, középkori vagy kora újkori tíz, kora újkori pedig 35 – azaz egy kivételével a középkorra, illetve a török korra keltezhetőek, és a jobbra a mai Dunaszentgyörgy belterülete alatt fekvő középkori (Tolna-)Szentgyörgy falu déli széléhez tartoztak.

Az általánosan a középkorra keltezett jelenségek datálása általában egy-két jellegtelően cseréptöredéken alapul, így valójában minden bizonnyal ezek is a jobban elkülöníthető, nagyobb számú Árpád-kori vagy török kori jelenségek számát gyarapítják.

A nagyszámú leletmentes objektum elhelyezkedésük, formájuk és betöltésük alapján szinte bizonyosan a többi, meghatározható korú objektumhoz hasonló korú lehetett, azaz az Árpád-korban, a késő középkorban vagy a török korban áshatták őket.

A leletanyag mennyisége az objektumok számához és méretéhez viszonyítva minimálisnak mondható, a kerámiát is tartalmazó gödrökben is többnyire csak néhány töredék fordult elő. Az Árpád-korinak meghatározott jelenségek csaknem mindegyikéből került elő cserépbogrács-töredék, ennek az edényfajtának a leletanyagban belüli aránya meghatározónak mondható.

Állatcsontanyagból a kerámiához hasonlóan kevés került elő, éppen ezért feltűnő, hogy három – valószínűleg egyaránt török kori – gödörben is találtunk egy-egy teljes kutyacsontvázat.

A jelenségek arra utalnak, hogy egy viszonylag ritkán megtelepült, gazdasági rendeltetésű lelőhelyrészt érint nyomvonal. Túlnyomó részben gödrök kerültek elő a néhány árokszakas mellett, de lakóépületet egyet sem találtunk.

Az átlagos gödrök mellett kb. 20 szabályos, lekerekített sarkú téglalap alakú, függőleges falú, olykor elég sekély jelenséget találtunk, amelyek valószínűleg tárolásra használt vermek lehettek, és a kevés leletanyag alapján többnyire a kora újkorra keltezhetőek. Két nagyméretű gödör fala mellett egy-egy vastag cölöpöt találtunk a gödör aljára leverve, amelyek bizonyosan valamilyen speciális

4. kép. Dunaszentgyörgy, Református templom. Középkori híd cölöpjei (Fotó: WMMM)

célt szolgáltak (nem a tetőt tartották). Szintén különlegesnek mondható a 177. objektum, amely egy szabályos téglalap alakú részből állt, amelynek egyik sarkához egy szintén szabályos kerek gödör-rész illeszkedett, mindkét rész oldala csaknem függőleges, aljuk lapos volt.

A szokványos jelenségeken kívüli egyéb, meghatározható funkciójú jelenség ritkának mondható: ilyen pl. egy keskeny, meneteles lejárattal rendelkező, lapos aljú, sekély, kisméretű gödör, ami talán kisméretű veremől lehetett, valamint egy nagyméretű, ovális, padkás szélű gödör, amelyhez két padkaszzerű lépcső vezetett. Két kisebb, egymás közelében fekvő, ovális, sekély gödör aljából szabályos négyzet alakban kisméretű gödör – valószínűleg ülőgödör – mélyedt le.

A lelőhely leglátványosabb és legkülönlegesebb jelensége egy, a középkorra keltezhető fahíd maradványa, amelyet a mai falunak is helyet adó, a Duna ártere felé beugró földnyelvtől délre, az azt körülfolyló egykori vízfolyás (a mai Nasica-csatorna keleti folytatásának elődje) mára már rég kiszáradt, megszánt medre felett ívelt át. A feltárás nyomvonalával nagyjából párhuzamosan futó egykori vízmedret keresztező, enyhén északnyugat-délkeleti tájolású, két sor párhuzamos cölöpből álló hidat csaknem teljes hosszában sikerült feltárni, csak a keleti oldalon maradhatott néhány cölöplyuk a feltárási területen kívül. A nyomvonalba eső részén 34,7 méter hosszan követhető szerkezet mindkét – egymástól kb. 2,5–3 méterre fekvő – cölöpsora 10–15 cm (átlagosan 12–13 cm) átmérőjű, egymástól kb. 100–150 cm-re fekvő, 1–2 méterre levert cölöpökből állt (4. kép). A meder mélyebb részén a konzerválódott cölöpeket is megtaláltuk, szám szerint 24 darabot, a meder szélén már csak az elkorhadt fák lenyomatai jelentkeztek, 15 cölöplyuk formájában. A híd korát a kiszáradt meder szélébe ásott régészeti objektumok kora alapján határozhatjuk meg. Mivel itt főleg kora újkori gödröket tártunk fel, a híd erre az időszakra már funkcióját veszthette, így legkésőbb a 15–16. században – de feltehetőleg mindenképpen a középkoriban – létesíthették.

A humuszosalással párhuzamosan folyamatosan végzett műszeres leletfelderítés kb. tíz-tíz római kori, illetve Árpád-kori érmet és néhány ritkább leletet eredményezett. Utóbbiak közül kiemelendő egy köpús záródású kora Árpád-kori ezüst karperec, valamint két török kori, öntött, bronz fejcsigűrű, amelyek a híd környékén kerültek elő.

A víz közelében fekvő középkori falu amúgy is sejthető halászfalu jellegét – amit a gödrökből előkerült, viszonylag nagyszámú agyag hálonehezék-töredék már amúgy is sejtetett – régészetileg is igazolja a nagyobb számú, többnyire palacsinta alakban feltekert ólom hálonehezék, egy kétágú vasszigony és egy több irányba elágazó vashorog is.

K. Németh András

Gerjen, Csamony (KÖH 95033) Ró, A

Gerjen északi határrészében, a hajdani Duna-medrekkel sűrűn tagolt szabályzás előtti, árterületen a középszakasz jellegű folyó laterális eróziójával, akkumulációs tevékenységével létrejött göröndök egyikén található a lelőhely, amely a projekthez kapcsolódó, Sarkadi Gergely vezette terepbejárás során lett ismert 2018-ban. Majd 2019-ben Mesterházy Gábor geofizikai kutatást, 2020-ban pedig Tóth Gábor próbakutatást végzett a területen, amellyel sikerült pontosítani a lelőhely nyomvonalbeli kiterjedését, határát a felszíni leletekhez képest délebbre lokalizálni. A 2020 tavaszán végzett próbakutatás során 18 objektum 36 régészeti jelenség került elő. 2021 tavaszán a szondázó ásatás közben előkerült objektumok közül nyolc a teljes felületű feltárásnál is jelentkezett. A lelőhely északi végében elsősorban római kori objektumok jelentkeztek, a középső és déli végében avar koriak. 46 gödör, 19 árok, 16 cölöplyuk, illetve egy földbe mélyített ház került elő, azaz 82 régészeti jelenség került feltárássra áprilisban. A 45. objektumszámú ház betöltésében több jól kiegészíthető, hullámvonalas bekarcolással díszített avar kori kerámiatöredék mellett talán a nagyszentmiklósi kincs fémművészeti köréhez tartozó pávasárkányos (senmurf/simurgh) ezüst veret került elő. A 32. objektumból és a nyelési felszínből is egy-egy római érme került még elő. Június közepéig összesen 219 jelenség, 200 objektum lett feltárva. 86 gödör, 11 árok, öt cölöphely, két-két kemence, illetve

munkagödör, két földbemélyített ház és egy agyagnyerő lett kibontva május és június hónapokban. Humuszosítás közben több avar kori lelet is napvilágot látott, egy lyukvédő veret, egy griffes, kéttagú övveret és egy lemezes szíjvég töredéke is. A 137. objektumból, gödörből hat darab római kori, 4. századi érme került elő, a korábbi földút alól. Az érmék körbe voltak vágva átmérőjük 1 cm alatt volt. Hasonló méretű érmék a szelvényfalból és a szelvény melletti szántóföldből is begyűjtésre kerültek. Valószínűleg több érme lehetett, de a korábbi földmunkák (faültetés, szántás, útgyalulás) során ezek szétszóródtak. A 125. és 196. objektumból szintén egy-egy római kori érme került elő. A 136. objektum alján egy ásópapucs és egy római kori sűrű tál volt. A 174. objektumból két, bronzból készült fibula is előkerült sok apró ólomtöredék társaságában. A 110. számú kemence platnijának tapasztásából több avar kori kerámiatöredék került elő.

Tóth Gábor – Ódor János Gábor

Paks, Paksi Faluhely 2. lelőhely (KÖH 72607) A, Ú

A lelőhely Paks délkeleti határrészében, a hajdani Duna-medrekkel sűrűn tagolt, szabályzás előtti árterületen a középszakasz jellegű folyó laterális eróziójával, akkumulációs tevékenységével létrejött göröndök egyikén, annak keleti, víz felé futó oldalán található. A lelőhely területén 2006–2008 között Czövek Attila terepbejárást, 2009-ben K. Németh András helyszíni szemlét végzett. 2018-ban Sarkadi Gergely újra bejárta a lelőhelyet, majd egy évvel később a Várkapitányság Zrt. Mesterházy Gábor vezetésével geofizikai kutatást folytatott. A lelőhelyről a következő eredmény született: *„A tervezett útkeresztezéskor és attól délre azonosítható szórványosan néhány régészeti jelenség, valamint a lelőhely északi oldalán néhány bizonytalan jellegű anomália.”* 2020. május 5. és június 3. között a Kalocsa-Paks térségében építendő új Duna-híd és kapcsolódó úthálózat beruházáshoz kötődő próbafeltárás során Tóth Gábor (WMMM) régész hét (44–48., 50. és 55. számúak) kutatóárokmal kutatta meg a lelőhelyet.

A „512. sz. (Kalocsa-M6) főút megvalósítása új Duna-híddal (K512.04)” projekt kapcsán megelőző feltárás folyt a lelőhely nyomvonalba eső részén 2020. szeptember 22. és 2020. november 10. között. A feltárást a Wosinsky Mór Megyei Múzeum alvállalkozójaként az Ásatárs Kft. végezte el.

A megelőző feltárás során 22.450 m² került feltárássra, ebből 22.184 m² volt régészetiileg pozitív. A feltárás a lelőhely nyugati (kb. 420 méter hosszúságban) és déli harmadát (300 méter hosszúságban) érintette. A lelőhely nyugati részén keresztülhaladt egy 4–5 méter széles, észak-északnyugat–dél-délkeleti irányú dűlőút (ez is feltárássra került). A humuszosítási mélység átlagosan 60–70 cm közötti volt, egyedül a 45. számú szonda középső részén, illetve attól északra és délre, kb. 15–20 méter széles mélyedés jelentkezett, ahol esetenként 100–110 cm mélyre is le kellett mennünk.

Összesen 840 stratigráfiai jelenség került elő (kiosztott számok: S-39–869). A 840 jelenség közül 134 avar kori, 27 kora újkori, 679 pedig korhatározó leletanyag hiányában, de betöltése alapján valószínűleg avar kori. Összesen 534 cölöphely, 171 gödör, 84 árok, 23 épület, 19 kemence, három (vagy négy) sír, három kút, két geológiai jelenség és egy felszín feletti építmény került elő.

Az avar telepjelenségek a megkutatott terület teljes egészén helyezkedtek el. A település meghatározó struktúráját a változó szélességű és mélységű árkok és árokrendszerek alkották, amelyek egymásba csatlakozva, egymáshoz kapcsolódva helyezkedtek el. A legjelentősebb, esetenként 7–8 méter szélességű, többtagú árokrendszerek a korábbi 45. számú szonda környékén, attól északra, délre és keletre, egymás közelében és egymással párhuzamosan haladva helyezkedtek el. E nagyobb árokrendszerekből ágaztak le és futottak bele a keskenyebb egyenes vonalú vagy szögletes területeket kerítő árkok/árokrendszerek. Ugyancsak jelentős, három- vagy négytagú árok futott a feltárási terület nyugati részén, melynek végét kutatva kb. 20 métert hosszabbítottunk is. A feltételezhetően települést kerítő árok északnyugati végét azonban nem értük el. A települést kerítő, illetve tagoló árok (árkok) mellett területhatároló és állattartásra utaló szögletes és egy kerek alaprajzú karámárkot azonosítottunk.

5. kép. Paks, Paksi Faluhely 2. lelőhely. Avar kori kutak (Fotó: Ásatárs Kft.)

Az árkok mellett igen magas volt a különböző méretű és mélységű cölöphelyek száma. Ezek elsősorban a dűlőúttól keletre, a S-427 árokrendszerrel nyugatra és a már említett 45. számú szonda környékén jelentkező árkok között, továbbá a 46. számú szondától délre eső területeken helyezkedtek el. A drónfelvételeknek köszönhetően a felszíni megfigyeléseken túl, több felszín feletti struktúra nyomait is megfigyeltük madártávlattól. Ezek között volt egy kerekded alaprajzú építmény (S-454) és legalább három-négy szögletes alakú területet kirajzoló építmény.

A település központi része a korábbi 45–46. számú kutatóárkok közötti területen lehetett, de nagyjából a dűlőúttól nyugatra eső, kissé ritkásabb területet leszámítva, mindenhol egyenletes sűrűségben rajzolódott ki az egykori negatív struktúrák foltjai. A 23 félig földbe mélyített, szögletes alaprajzú, több esetben közel 1 méter mélységű, padló és kemence nélküli épület az említett két kutatóárok közötti területen, kisebb csoportokban helyezkedett el. A valószínűleg gazdasági funkciójú (ól, műhely, tároló) épületekben nagyon ritkán találtunk a két szemközti oldal középtengelyére kiásott, tetőt tartó cölöplyukakat. Néhány épület kissé elszórtan, magányosan, az említett csoportoktól délnyugatra is előkerült fűtőberendezés nélkül. Külső kemence mindösszesen négy volt. Ezek közül a legnagyobb a földút alatt helyezkedett el. A nyugat-keleti tájolású, nagyméretű előtérgődörrel rendelkező külső kemence munkagödrének nyugati, középső részébe vájták a tűzelőberendezést. A kemence sütőfelülete alá a jobb hőmegtartás érdekében edénytöredékeket helyeztek. A kerámiák feltehetőleg egy vagy két, lassúkorongon formált, vállukon bekarcolt hullám- és vízszintes vonalköteggel díszített fazékhoz tartoztak.

A gödrök többsége kerekded vagy szögletes alakú, mélységük változatos volt. A 171 gödör közül két olyan anyagnyerőt érdemes kiemelnünk, melyek a dűlőúttól nyugatra húzódtak. Mindkét, közel 15 méter hosszú anyagnyerő hosszúság, árokszerű, végük lekerekített, mélységük helyenként az 1 métert is elérte.

A lelőhely két legmarkánsabb objektuma a S-517 és a S-521 kút (5. kép), melyek egy mélyebb fekvésű részen, egymás mellett, a S-427 árokrendszer keleti szélén helyezkedtek el – mindkét kutat sikerült feltárnunk az aljáig. A két kutat két különböző technikával ásták ki. A S-517 kút aknaját terméskövekkel rakták ki, melyeket lentebb, az omlásveszély miatt is, mind a négy oldalon négy-négy

deszkával erősítették meg. A kútakna sarkaiba egy-egy cölöpöt is levertek. Ezt a kutat úgy ásták ki, hogy magát az aknát mélyítették le szögletes alakba, majd megerősítették kövekkel és deszkákkal. A famaradványokat talajvíz őrizte meg. Az idő folyamán a laza talaj ráomlott az aknára. A S-521 kút esetében egy kb. 4 méter átmérőjű gömbszelet alakú gödröt ástak ki először, majd annak közepén alakították ki az aknát, melyet ugyancsak négy-négy deszkával, a sarkaiban pedig egy-egy cölöppel erősítették meg. A két egymás mellett levő és hasonló korú kút is jól jelzi azt a megfigyelést, hogy az avar kori kutak nem egyforma szerkezetűek voltak, számos típusuk ismert volt (lásd Kaposvár-Fézszerlak 7–9. századi kohótelep eltérő kút típusait). Mindkét kútból vettük fa- és földmintát további vizsgálatok céljából, illetve 3D-s fotóállományt készítettünk az objektumokról.

Két szabályos sírgödörös temetkezést (S-122: észak-déli tájolású; S-214: nyugat-keleti tájolású) és egy épület déli padkájára helyezett elhunyt maradványait (S-171: nyugat-délnyugat–kelet-észak-keleti tájolású) is megtaláltuk. További egy gödör esetében (S-134), mely észak-déli tájolású volt, merült fel, hogy temetkezésként értékeljük. A gödör lekerekített sarkú téglalap alaprajzú volt, a déli végében kézzel formált edénytöredékekkel. Azonban embercsont nem volt a gödörben és bolygatásnak sem láttuk nyomát, sír volta kérdéses. A S-122 és a S-214 sírban nyugvók háton, nyújtott testhelyzetben feküdtek. A S-171 váz egy korábbi telepobjektumban, zsugorított helyzetben nyugodott. Mellékletet egyik váz mellett sem leltünk. Feltehetően avar koriak voltak.

A telepobjektumokból változó mennyiségű leletanyag jött elő. Ezek többségét állatcsontok (szarvasmarha, juh/kecske, sertés, kevés kutya) alkották. Kerámia viszonylag kevés került felszínre. Ezek között jellemzőek a szabad kézzel formált bögrékhez és fazekakhoz tartozó darabok, de pelyvás anyagú, durva, vastag falú sütőharang-töredékek is előfordultak. Kevés volt a lassúkorongon formált, aprószemcsés kavicsos anyagú, vállán bekarcolt vonalköteggel díszített példány. A gyorskorongolt töredékek (világosszürke, téglaszínű) száma ugyancsak alacsony volt. A használati tárgyak között orsógomb, fenő- és őrlőkő, illetve agyagnehezék említhető meg. Egyetlen fémtárgy – egy

6. kép. Paks, Paksi Faluhely 2. lelőhely. Kora újkori kemencés épület (Fotó: Ásatárs Kft.)

7. kép. Paks, Paksi Faluhely 2. lelőhely. Avar kori épület csontvázal (Fotó: Ásatárs Kft.)

míves kidolgozású, ónozott bronz karperec – a terület keleti részéről került felszínre. A leletanyag és a helyenként egymásba ázott telepjelenségek alapján arra következtethetünk, hogy a település vagy egyes része(i) hosszú évtizedekig lakott volt. A leletanyag alapján javarészt 8. századi késő avar településként értékelhetjük. Az itt élők elsősorban állattenyésztéssel foglalkozhattak, továbbá a több objektumból előkerült vassalak alapján arra következtethetünk, hogy a közelben vasműves műhely (kohó és/vagy kovács) is működhetett.

A 27 kora újkori jelenség a dűlőúttól közvetlenül nyugatra és keletre helyezkedett el. Korhatározó leletanyag ugyan nem került elő belőlük, de kevert, kissé humuszos betöltésük eltért az avar objektumoktól. Ezek közül nyolc olyan jelenség érdemel említést, melyek egymás közelében, általában kettes csoportokban kerültek elő. A dél-északi irányú előtérgödörös és jellegzetesen e gödörből kiugró, azaz falba vájt, egy-, két- vagy négykemencés objektumok (6. kép) valódi szerepe nem ismert, de valószínűleg (házi)ipari létesítmények voltak. Jellemzően a kemencék hosszúkás ovális/téglalap alaprajzúak voltak, szájnyílásuk észak felé nézett. Átégett sütőfelületük nem volt, viszont betöltésükben több-kevesebb elszenesedett famaradványt leltünk.

A megelőző feltárás során, a lelőhelyen a terepbejárásakor gyűjtött római és Árpád-kori leletekhez köthető településmaradványok nem kerültek elő. A próbafeltárásakor megfigyelt avar jelenségek a megelőző feltárás során is felszínre jöttek és egy igen nagy kiterjedésű település körvonalai rajzolódtak ki előttünk. A településen belül, egymás közelében két szabályos és egy rendellenes temetkezés is volt (7. kép), továbbá a lelőhely nyugati részét kettészelő dűlőúttól közvetlenül nyugatra és keletre kora újkori település nyomaira is bukkantunk.

A lelőhely nyugati irányba nem ért véget, de a megelőző feltárás során nem volt lehetőségünk további bővítésre, hogy a lelőhelyet lehatároljuk. A dél-délnyugati lelőhelyszél és a 72603 Paks, Paksi Faluhely 6. lelőhely északi széle között mintegy 100 méteres hiátus figyelhető meg – a két lelőhely nem ér össze egymással. A 72607 lelőhely keleti széle bizonytalan, ugyanis a megelőző feltárás so-

rán a feltárási terület keleti szélétől nyugatra, néhány méterre nem voltak már régészeti jelenségek, továbbá az északkeleti szelvényfal mentén megnyitott, 10–15 méter hosszú, 2 méter széles kutatóárok is régészetileg negatív volt. A próbafeltárás során azonban a legkeletebbi, 48. számú szondában még két beásás jelentkezett, azonban ezek több mint 100 méterre helyezkedtek el a megelőző feltárás keleti szelvényvégétől. A kérdés az, hogy e két objektum még ehhez a lelőhelyhez tartozik-e vagy a lelőhely keleti kiterjedése addig tart, amíg a megelőző feltáráskor megállapítottuk azt? A lelőhely pontos kiterjedésének határait a Kalocsa-M6 főút megvalósítása új Duna-híddal című beruházás építését megelőző régészeti megfigyelés közbeni bontómunka során tudjuk pontosítani – ezt a területet a 2019. évi geofizikai kutatás nem érintette.

Az ásátás munkatársai: Barta Gábor, Kurucz Máté, György Ferenc, Zágórhidi Czigány Bertalan és Gönczi Zoltán régész-technikusok. A szakmai és a kézi munkát az Ásátárs Kft. látta el, a geodéziai és térinformatikai munkát a Meridián Mérnöki Kft. végezte.

Gallina Zsolt – Gulyás Gyöngyi – Tóth Gábor

Paks, Paksi Faluhely 6. lelőhely (KÖH 72603) Ró, A, Á, Ú

A lelőhely Paks délkeleti határszélén, a hajdani Duna-medrekkel sűrűn tagolt szabályzás előtti árterületen, a középszakasz jellegű folyó laterális eróziójával, akkumulációs tevékenységével létrejött göröndök egyikén, az úgynevezett Malom út és a Paksi út kereszteződésétől közvetlenül északra található. A lelőhely területén 2008-ban Czövek Attila terepbejárást, 2009-ben K. Németh András helyszíni szemlét végzett. 2018-ban Sarkadi Gergely újra bejárta a lelőhelyet, majd egy évvel később a Várkapitányság Zrt. Mesterházy Gábor vezetésével geofizikai kutatást folytatott. A vizsgálataik alapján a lelőhely nyomvonalba eső részén egy bizonytalan, a déli részén pedig két bizonytalan jelenségcsoport volt lehatárolható. 2020 tavaszán a Kalocsa-Paks térségében építendő új Duna-híd és kapcsolódó úthálózat beruházáshoz kötődő próbafeltárás során Tóth Gábor (WMMM) régész négy (51–54. számúak) kutatóárokkal kutatta meg a lelőhelyet.

A „5124 j. sz. (Paks-Gerjen) összekötő út megvalósítása (K512.01)” projekt kapcsán megelőző feltárás folyt a lelőhely nyomvonalba eső részén 2020. november 7. és

8. kép. Paks, Paksi Faluhely 6. lelőhely. Drónfelvétel az ásatásról (Fotó: Ásátárs Kft.)

2021. március 27. között. A feltárást a Wosinsky Mór Megyei Múzeum alvállalkozójaként az Ásatárs Kft. végezte el.

A megelőző feltárás során 15.060 m² került feltáráásra, melyből csupán 20 m² volt régészetiileg negatív. Összesen 792 jelenséget tártunk fel. A jelenségek közül 422 cölöphely, 294 gödör, 64 árok, 28 épület, tíz kemma és két felszín feletti építmény volt. A lelőhelyre jellemző, hogy az objektumok erősen le voltak kopva, pusztulva, olykor alig mélyedtek le az altalajba. Betöltésük esetenként nagyon kötött, tömörödött, világosszürke, kissé paticsos lösz volt. Korhatározó leletanyag nagyon kevés volt, így csak esetenként tudtuk azokat korszakhoz kötni. 23 jelenség a római korra, hét az avar időszakra, 61 jelenség biztosan az Árpád-korra és 15 a kora újkorra keltezhető. A többi telep-jelenség a betöltése alapján biztosan régészeti, a népvándorláskorra vagy az Árpád-korra datálható.

A lelőhely északi szakasza viszonylag lazább szerkezetű volt, egy nyugat-keleti irányú árok (S-2) jelentkezett a legészakibb szélén, majd attól délre kezdetben ritkásan, majd egyre sűrűbben kerültek elő a cölöphelyek, gödrök és félig földbe mélyített épületek (8. kép). Az észak-déli irányú dűlőúttól keletre eső terület déli, mintegy 120–130 méter hosszúságú szakaszán egymást érték a különböző korú egykori negatív struktúrák. Ezzel szemben a dűlőúttól nyugatra levő részen a terület középső és déli része bizonyult sűrűnek. A feltárási terület északi és középső részén Árpád-kori, addig a déli részen római, avar és Árpád-kori objektumok helyezkedtek el.

A lelőhely legjellegzetesebb jelenségei az Árpád-kori szögletes alaprajzú, félig földbe mélyített, cölöpszerkezetes épületek voltak (9. kép), melyek majd mindegyikében találtunk kőből rótt kemencemaradványt. A feltárt 28 épület vagy épületként értelmezhető alapgödör – cölöphely nélküli vagy cölöphelyes – a feltárási területen elszórtan, főként a középső és a déli részen helyezkedett el. A földbe mélyített épületek mellett, az észak-déli irányú dűlőúttól nyugatra eső területen két felszín feletti struktúra cölöphelyeit is megfigyeltük. Különböző méretű, kerekded alaprajzú kunyhók maradványai lehettek. A feltárt több mint 400 cölöphely újabb felszín feletti építmények létét sejtetik, azonban azok a sávós feltárás miatt a terepi munka során nehezen volt elkülöníthetőek.

9. kép. Paks, Paksi Faluhely 6. lelőhely. Árpád-kori épület (Fotó: Ásatárs Kft.)

Koruk bizonytalan leletanyag hiányában, valószínűleg az avar és/vagy az Árpád-korra keltezhetőek. Az épületektől kisebb-nagyobb távolságokra majd 300 gödröt bontottunk ki. Ezek között zömmel kis-közepes méretű, kerekded vagy téglalap alaprajzúak fordultak elő, de két nagyobb agyaggyerő és számos kerekded alakú, tölcséres falú, 2–4 méter átmérőjű és 1,2–1,5 méter mély gödör is feltárássra került. Ez utóbbi gödrök egy csoportban, a feltárási terület nyugati, középső részén voltak.

A településkép meghatározó objektumai a különböző szélességű és irányú árkok. Mintegy 64 árkot tártunk fel, melyek jellemzően keskenyek (50–100 cm széles) és sekélyek (10–50 cm) voltak. Az egyenes vagy ívelt vonalú árkok elsősorban a feltárási terület nyugati, délnyugati részén helyezkedtek el. Itt haladt egy majd 100 méter hosszan követhető, észak-északnyugat–dél-délkeleti irányú hármas árokrendszer is, melynek északi és déli végei is derékszögben bekanyarodtak. Egyértelműen területet határolhattak le. Számos szögletes alaprajzú területet határoló csatornát, továbbá egy szabályos kerek alakú, 6–7 méter átmérőjű, viszonylag mély körárkot is találtunk – ez utóbbi karám lehetett.

A területen tíz Árpád-kori kemence maradványa került elő. Ezek közül három „hagyományos” szabadtéri kemence, azaz az előtérgödör falába vájt tüzelőegység, míg hét ún. aknakemence volt. Ez utóbbiak az észak-déli irányú földút alatt, s attól nyugatra, a terület középső és déli részén fekvtek. Jellemzőjük, hogy az ovális formájú gödör egyik szélébe – a széliránynak megfelelően –, a gödör aljától maximum 60 cm-re beválták a kemencét. A vele szemközti oldalon pedig lemeneteles lejáratot alakítottak ki. E kemencéknek általában csak a felmenő fala maradt meg vörösre átégve, határozott platnijuk nem volt.

Az objektumokból elsősorban állatcsontok kerültek elő, s viszonylag alacsony volt a kerámiák száma. Az edénytöredékek egy része szabad kézzel formált fazékhoz, bögréhez tartozott. A korongon formált edénytöredékek belső oldalán jól láthatóak voltak a korongolás nyomai, azokat többségében lassúkorongon készítették. Jellemző ez a technika az avar és az Árpád-kori kerámiákra is. Néhány szürke vagy téglaszínű edényt gyorskorongon formáltak, ezek római és avar kori telepobjektumokból kerültek elő. A lassúkorongolt kerámiák között, az avar koriakra jellemző a fésűvel történő hullám- és vízszintes vonalköteg-díszítés, míg az Árpád-kori fazekak külső oldalán ferde becsipkedett motívumsor haladt. A használati tárgyak között jó néhány megmunkált kőeszköz (örlő-, fenőkő) említhető meg.

Az ásatás munkatársai: Barta Gábor, Botyán Katinka, Polónyi Emese, Kotán Dávid, György Ferenc és Zágórhidi Czigány Bertalan régész technikusok. A szakmai és a kézi munkát az Ásatárs Kft. látta el, a geodéziai és térinformatikai munkát a Meridián Mérnöki Kft. végezte.

Gallina Zsolt – Gulyás Gyöngyi – Tóth Gábor

Paks, Új-Birinyó 1. lelőhely (KÖH 72631) Á, K

A nagyméretű lelőhely Paks déli határrészeiben, a hajdani Duna-medrekkel sűrűn tagolt, szabályzás előtti árterületen a középszakasz jellegű folyó laterális eróziójával, akkumulációs tevékenységével létrejött löszös, homokos göröndök egyikén, részben pedig ettől északra, a már Dél-Mezőföldhöz tartozó árvízmentes magaslaton helyezkedik el.

A lelőhelyen 2007–2008-ban Czövek Attila, majd 2018-ban Sarkadi Gergely vezetésével terepbejárás folyt. A felszíni leletek alapján avar, Árpád-kori és késő középkori településre utaló nyomokat rögzítettek. Ugyanitt 2009-ben K. Németh András helyszíni szemlét végzett. 2019-ben a Várkapitányság Zrt. munkatársai (Mesterházy Gábor vezetésével) geofizikai vizsgálatot végeztek a Kalocsa-Paks térségében tervezett új Duna-híd és kapcsolódó közlekedési infrastruktúra fejlesztés megvalósítása nevű projekt kapcsán. Az említett projekthez kapcsolódó próbafeltárássra, mely közel 750 m²-t érintett, 2020 májusában és júniusában került sor. A feltáráss vezetője K. Németh András volt. A próbafeltárásskor 74 stratigráfiai számot (37 objektum) osztottak ki és kizárólag középkori, 14–16. századi település nyomait figyelték meg. Már a próbafeltárásskor is problémát okozott a

lelőhely északi részén megnyitandó kutató árok lehumuszolása, mely felett magasfeszültségű vezetékcsonda húzódott. Itt kézzel történt a humuszréteg letermelése.

Az 5124 j. (Paks-Gerjen) összekötő út megvalósítása (K512.01) (402803) projekt kapcsán megelőző feltárássra került sor a lelőhelyen, melynek déli részét a Wosinsky Mór Megyei Múzeum alvállalkozójaként az Ásatárs Kft. (Gallina Zsolt és Gulyás Gyöngyi) végezte el 2020. november 16. és 2020. december 15. között.

A megelőző feltárás során 9.289 m² került feltárássra, ebből 9.261 m² volt régészetileg pozitív.

A gépi humuszosítást és a teljes felületű feltárást 2020-ban a nyugat-keleti irányú dűlőút déli oldalán és a dűlőúttól közvetlen délre, a nyugati lehajtó területén végeztük el. Összesen 734 jelenség került elő, melyek az Árpád-korra és a középkorra, a 16. századig keltezhetőek.

Az Árpád-kori telepjelenségek – melyek száma a harmincat is alig érte el – a feltárt terület északi harmadában és a nyugati lehajtósávban fordultak elő. Közülük három félig földbe mélyített épület érdemes megemlíteni a számos különböző méretű és alakú gödör mellett. Az épületek közül kettő biztosan műhelyként funkcionálhatott, azokban kemencét nem találtunk, míg a harmadikban az épület sarkába épített kemencét bontottunk ki.

A lelőhely gerincét az említett nyugat-keleti irányú dűlőúttól délre a változó intenzitással előforduló 14–15/16. századi telepjelenségek alkották. Ezek a feltárt déli terület déli és középső részén sűrűsödtek. Ezek közül a legjelentősebb az egymás közelében kiásott 15 kút volt, melyek közül két-tőben az egykori faszerkezet (az egyikben a fonott kútbélést is) nyomát/maradványát is megtaláltunk. Ez a máshol is megfigyelt, korabeli, különböző, nem egyforma kútszerkezetekre utal. Emellett számos felszín feletti építmény cölöphelyei, kerítő-, alapozó- és paliszádárok, gödör és anyagnyerő gödör került még felszínre (10. kép). Az északi területen egy 14–16. századi, valószínűleg leégett, elpusztult, nagyobb méretű, földfelszínhez közeli, kemencés épület (mérete: 1150×685 cm) nyoma is megfogtuk. E műhely vagy esetleg udvarház hosszabb ideig is használatban lehetett, melyet az aljába ásott nagyobb mennyiségű cölöphely is jelzett. Az előkerült jelenségek alapján (árokrendsze-

10. kép. Paks, Új-Birinyó 1. lelőhely. Drónfelvétel az ásatásról (Fotó: Ásatárs Kft.)

rek, felszín feletti cölöpös építmények, kutak) úgy gondoljuk, hogy a feltárt területen elsősorban állattenyésztés folytatható.

Az előkerült leletanyagban jól elkülöníthető volt a 12–13. századi és a későbbi kerámiaanyag. Szabadtűzön való főzéshez használt cserépbogrács-töredék alig jött elő, az Árpád-kori anyagot elsősorban a fazekak jellemezték. A későbbi kerámiák között korsókhoz, fazekakhoz, fedőkhöz tartozó darabok említhetők meg. A kerámiaanyagnál jóval nagyobb mennyiségben kerültek elő állatcsontok. A fémleletek között a mindennapi életben használt tárgyak (patkó, szekerce, kések, ajtóvasalás) fordultak elő. A fémdetektoros keresés során középkori pénzermék, továbbá római kori érmék és fibula is felszínre jött, mely alapján római kori jelenségekkel is számolhatunk a lelőhelyen, ennek nyomát viszont az első ütemben feltárt lelőhely-részen nem érzékeltük.

2021 nyarán a lelőhely északi részének feltárását a Wosinsky Mór Megyei Múzeum alvállalkozójaként a Salisbury Kft. (Dávid Áron) végezte. A feltárás első szakaszában jobbra gödrök, árkok és cölöplyukak kerültek elő, majd északi irányba haladva több olyan oszlopszerkezetes, alapozási árkos építmény került elő, melyek közül kettő a teljes szélességű nyomvonalban is megfigyelhető volt. Ezek néprajzi párhuzammal élve többosztatú, hosszú házak lehettek. A domb északi része felé Árpád-kori és középkori leleteket tartalmazó jelenségek helyezkedtek el. Itt is olyan cölöphelyes jelenségek voltak, melyek egyértelmű vonalvezetésben rendszert alkotnak, feltételezhetően a már előbb említett építményekhez hasonló házak emlékeit őrzik. Néhány nagyobb méretű kútszerű objektum is feltárássra került, melyből pl. vas sarló és vas olló is előkerült (nagy, mély gödrök, de régészeti szempontból nem nevezhetnénk kútnak).

A folyamatos fémdetektorozás során előkerült pénzek javarészt III. Béla koriak, illetve említésre méltó egy ezüst dénár is, mely feltehetően vegeyesházi királyok korabeli. Ezek kivétel nélkül objektumokhoz köthetőek. Nagy mennyiségű vasszeg is előkerült, melyek az oszlophelyes házak körül lokalizálódnak.

Ahogy a feltárás haladt az északi irányban, a humuszolt felszín geológiai formációjában több változást lehetett megfigyelni. A legfelső humuszolt részen (ahol az objektumok többsége jelentkezett) egy szürkés homokos, viszonylag kemény réteg található, alatta egy vörös homokréteg, melyben szintén voltak objektumok, illetve sárga homok altalaj. A felszín adottságait tekintve kétrétegű, melynek időbeli elválasztását a kerámia leletanyag jól jelezte. A teljesség igénye nélkül csak néhány példa: lošticei, bécsi pecsételt grafitos, budai vékony falú fehér kerámiák. Az első réteg feltárássakor egy „szűz” területen egy kutatószondát nyitottunk, és kiderült, hogy a lerakódott vörös homokos réteg alatt mutatózó objektumfoltok alapján elkülöníthető korábbi régészeti fázis található.

Összességében elmondható, hogy az északi részen egy Árpád-kori település nyomai helyezkedtek el, soros rendezésű, átlagosan négyzetes formájú építmény-, épülethelyekkel. A domb felé északra 14–15. századi úgynevezett „uradalmi épület” maradványa került feltárássra egy pincemaradvánnyal, melynek leletanyaga szintén keltező értékű. A kerámiaanyag alapján elmondható, a teljes Árpád-kort, de a 15. századot is megélő településsel számolhatunk a lelőhelyen.

Az ásatás munkatársai: Barta Gábor, Kurucz Máté, György Ferenc és Zágorhidi Czigány Bertalan régész technikusok. A szakmai és a kézi munkát az Ásatárs Kft. és a Salisbury Kft. látta el, a geodéziai és térinformatikai munkát a Meridián Mérnöki Kft. és a Salisbury Kft. végezte.

Gallina Zsolt – Gulyás Gyöngyi – Dávid Áron – K. Németh András

RÉGÉSZETI MEGFIGYELÉSEK

Döbrököz, Sütvénypuszta (KÖH 87985) I

Az eddig csak elmondásból ismert, az 1980-as években útépítéssel megbolygatott, ismeretlen korú csontvázas temető poligonját ivóvízvezeték építése érintette június 23-án. Ennek régészeti szakfel-

ügyelete során két helyen, egymástól kb. 10 méter hosszan másodlagos helyzetű, bolygatott embercsontokat figyeltem meg. Korhatározó lelet nem került elő.

K. Németh András

Nagykónyi, Ságpuszta II. (új lelőhely) B

Erdőtelepítéshez talajszondát ástak, majd sekély szántást végeztek Ságpusztától nyugatra. A március 19-én végzett régészeti szakfelügyelet során néhány apró, jellegtelen bronzkori cserepet és paticsdarabot gyűjtöttem a humuszból.

K. Németh András

Pincehely határa, Ró, Kö, Tö

Ivóvízminőség-javító program régészeti szakfelügyeletét végeztem január 21. és július 7. között, tíz napon keresztül.

Kossuth u. 94–96. és környéke (KÖH 87311): az új vízmű építése során az alapárkok kidobott földjéből római kori kerámiát gyűjtöttem, objektumot nem tudtam megfigyelni.

Petőfi u. 40. (KÖH 22965): A vízműtől a Gárdonyi utca Kossuth utcai torkolatáig ásott kb. 200 méter hosszú árokszakaszon három lelet nélküli, egy római kori és egy középkori átvágott gödröt figyeltem meg.

Zrínyi u. (88087): A Kapos alatt átlőtt vezeték fogadására az egykori szigeten – amelyen a török palánkvár állt – gödröt ástak, amelynek falán török kori rétegeket dokumentáltam.

K. Németh András

Simontornya, Szociális központ (KÖH 65082) Tö

November 17-én a szociális központ udvarán készülő új épület alapárkainak régészeti szakfelügyeletét végeztem. Az épület északi fele a mai, erősen feltöltött térszínen helyezkedik el, déli fele kb. 2 méterrel alacsonyabban. A déli rész alapárkainak legalján néhány 10 cm vastagon török kori rétegeket figyeltem meg.

K. Németh András

Tamási határa, I, K, Ró, Kö

A Tamási keleti városrész lefedő elektronikus hírközlési építmény nevű projekt régészeti szakfelügyelete május 17–27. között folyt. A Koppány folyó déli oldalán futó földesút mentén ástak árkot Erdőrésztől Öreghenyéig.

Kishenye (KÖH 79379): egy római kori gödröt vágtak át.

Öreghenye 1–5. szám (KÖH 74607): egy ismeretlen korú kemencét bolygattak meg, a lelőhely további részein két további helyen kelta és középkori cserepeket gyűjtöttem.

K. Németh András

Tamási határa, I, A?, Tö?

Tamási ivóvízminőségjavító programjának régészeti szakfelügyeletét július 7. és november 18. között 37 napon keresztül végeztem.

Erdőrész (KÖH 23616): egy lelet nélküli vermet vágtak át.

Tamási, Tökös-tói-dűlő II. (új lelőhely): a 61-es főút és a Koppány-csatorna között egy kb. 140 méter hosszú árokszakaszon három átvágott objektumot figyeltem meg, amelyekből nem tudtam korhatározó leletanyagot gyűjteni, továbbá tőlük kb. 100 méterre, a visszatöltött árok földjében egy jellegzetes avar kori fazékperemet találtam. Bár utóbbi összetartozása az említett objektumokkal csak feltételezés, további adatok előkerüléséig kérdőjelesen avar kori telepnek tartom a lelőhelyet.

Termálfürdő alatt (új lelőhely): a Koppány-patak törmelékekkel feltöltött árterében, a termálfürdő vonalában az árok kidobott, iszapos földjéből egy kihegyezett, bárdolt, kb. 1,5 méter hosszú tölgyfácölöpöt gyűjtöttem be, amely talán egykori híd maradványa, a párhuzamok alapján török kori lehet.

K. Németh András

Tamási, Hársfa u. 15. (KÖH 87615) B

A nagy kiterjedésű Miklósvár nevű lelőhelyen családi ház bővítésének régészeti szakfelügyeletét végeztem augusztus 27. és szeptember 1. között. A kb. 80 m² nagyságú területen igen intenzív késő bronzkori teleprészlet jelentkezett, 14, többnyire nagyméretű gödröt dokumentáltam.

K. Németh András

Tamási, Termál u. 32. (KÖH 87615) Ró

A már említett, Miklósvár nevű lelőhelyen családi ház bővítésének régészeti szakfelügyelete során szeptember 7-én a tervezett pince munkagödrenek északi falában jó állapotban megmaradt késő római kori kemencét dokumentáltunk, szája előtt mélyebb munkagödörrel, amelyből II. Constantinus (333–337) érmét gyűjtöttünk. Munkatárs: K. Tóth Gábor.

K. Németh András

SZERZŐINK

Balázs Kovács Sándor

etnográfus

E-mail: bkovacs00@citromail.hu

Berta Norbert

régész, Salisbury Kft.

E-mail: berta.norbert@salisbury.hu

Czövek Attila

régész főmuzeológus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum

E-mail: czovek@wmmm.hu

Csapai János

néprajzos muzeológus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum

E-mail: csapai.janos@wmmm.hu

Dávid Áron

régész, Salisbury Kft.

E-mail: dabanhorz77@gmail.com

Fuksz Márta

néprajzos muzeológus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum

E-mail: fuksz.marta@wmmm.hu

Gallina Zsolt

régész, Ásatárs Kft.

E-mail: gallinazsolt@gmail.com

Gallina Zsolt

régész, Ásatárs Kft.

E-mail: gallinazsolt@gmail.com

Gere László

örökségvédelmi szakértő, Lechner Tudásközpont Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság

E-mail: gere.laszlo57@gmail.com

K. Németh András

régész főmuzeológus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum

E-mail: knemetha@wmmm.hu

K. Tóth Gábor

régész muzeológus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum

E-mail: cinqmars@freemail.hu

Mácsainé Iván Éva
történész muzeológus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum
E-mail: macsaine.ivan.eva@wmmm.hu

Moór Anikó
textil-bőrrestaurátor művész,
Iparművészeti Múzeum, Textil- és Viseletgyűjtemény Főosztály
E-mail: moor.aniko@imm.hu, mooraniko@gmail.com

Ódor János Gábor
régész, igazgató, Wosinsky Mór Megyei Múzeum
E-mail: odorj@wmmm.hu

Sümegei József
történész, igazgató, II. Géza Gimnázium
E-mail: sumegi60@gmail.com

Töttös Gábor
író, irodalom- és helytörténész, ny. főiskolai docens
E-mail: bajuszosdocens@gmail.com

V. Kápolnás Mária
ny. történész-főmuzeológus
E-mail: kapolnas.maria@gmail.com

Varga Anna
tudományos munkatárs,
Pécsi Tudományegyetem, Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék
E-mail: varga.anna@pte.hu

Vindus Melinda
régésztechnikus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum
E-mail: vindusm@gmail.com

Vizi Márta
régész főmuzeológus, Wosinsky Mór Megyei Múzeum
E-mail: vizim@gmail.com

